

Harald Balslevs erindringer

Fyn er mine fædres land, ”der har jeg rod, derfra min Verden går”. Der har både min fædre og mødre slægt hjemme, og der var også mit hjem, både i barndommens og ungdommens tid, først i Horne ved Faaborg, så i Egense ved Svendborg, og derefter i den længste tid – i Tarup ved Odense.

Når jeg tænker tilbage på alt det, der for mig hører de steder til, så kan jeg endnu føle taknemlighed for, hvad jeg fik fra mit hjem gennem de mange år. Lys og skygger veksler og blander sig, når jeg ser på de svundne tider, men i erindrungen fæster vi os ved det væsentlige, og jeg forstår, at jeg har haft et lykkeligt hjem.

Jeg vil ??? ønske, at ???? klar og fastholde noget af alt det enkelte, som gennem de år blev oplevet, og som tilsammen står for mig i så stor en lysglans. Det er det, jeg vil forsøge, idet jeg kalder det svundne frem i mindet og optegner det her på disse blade.

For andre vil de ingen betydning have, men for mig selv og for dem – mine nærmeste -. Ja delte disse oplevelser med mig og delte med mig det, som vort hjem var for os, vil det være en valfart til de steder, der blev os uforglemmelige.

Egense, vort første præstegårdshjem.

Fra den lille kapellanbolig flyttede far og mor i 1870 med de 3 børn, der var født i Horne: Johanne, Harald, Lars Chr. , vel ca. 3 miles vej til Egense v. Svendborg. Jeg har flere gange berørt vore besøg både i Horne og Faaborg fra det sted. Nu vil jeg gerne fortælle, hvad jeg kan huske, fra min barndoms tid der, tiden fra jeg var 3 til jeg var 9 år. Om mit hjem der, om Egense og om oplevelserne.

Det var vist egentlig ingen økonomisk vinding at lytte fra kapellanet i Horne til Egense præstegård. I Horne var den store præstegård så nær, så mange naturalier har suppleret pengelønnen. Og skønt det altså var at komme i embedet at få Egense-kaldet, så var indtægterne her noget formindskede, takket være en gammel pensioneret pastor Schmidt, der levede længe nok som emeritus til at gøre det broget nok for hele 3 efterfølgere. Både fars formand, Prip, der nu var flyttet til Svendborg, far selv (i de 6 år 1870-76), og hans efterfølger pastor Christensen måtte bløde til den gamle sejlivede pastor Schmidt. Det var jo i den tid, da pensionsforholdene var ordnede således, at formandens død var et jubelbudskab for eftermanden!

Nå, men ville en præst fra kapellanstillingen til selvstændig virksomhed, og far havde jo været 7 år i Horne, var der ikke tale om at stille fordringer. I tiden efter 64 skulle de mange embedsledige slesvigske præster gå forud for de yngre herhjemme, og en ting er jeg sikker på, at far med stor begejstring og forventning tog til sit nye sted. Det var hans natur – mere end det var mors.

Far var jo ikke ukendt med den egn, her havde han været kapellan i nabosognet Ø. Skerninge i 5 år. Lærer Dall derovre var hans gode ven. I et andet nabosogn sad S. S. Brandt som præst (havde været der siden 1838) og familien der var jo også gode venner, i Stenstrup var provst Rasmussen, i Svendborg R. Prip. Der var til alle sider gode venner i nærheden, og så var der en præstegård, der var stor i sammenligning med det lille kapellankår, og en have, der var smuk og rigt forsynet med gode frugttræer, bl.a. et par vældige spanske kirsebærtræer af de rigtige. Dem, der er røde på den ene side, gule på den anden. Foruden mange fine æbler og pærer. Ja og så var der en meget smuk kirke i nærheden, hvor der vel nok kom mennesker – ligesom andre steder. Og Egense var den sydfynske, med stranden, Svendborg Sund, i nærheden og med flere skove og små lunde og krat i selve sognet.

Egense Præstegård - Forpagteren

Her til var det da vi flyttede. Til præstegården hørte en almindelig gårds jord, men det var forpagtet bort i alle de år, vi var der, og forpagteren boede i selve præstegården, stuelængens sydligste del, hvilket jo var en lidt vovet ordning, og ikke altid morsomt, skønt forpagterens var meget flinke folk, men der kan jo altid blive noget. Forpagterne Niels Mathiesen, var en stille rolig mand, som jeg kunne gode lide at snakke med og komme ind til ved særlige lejligheder. Jeg husker et bestemt tilfælde. Det havde været jul, og jeg havde fået en bog, jeg var så henrykt for Molbechs Eventyr, og den måtte jeg vise ham. Jeg ser for mig, hvordan vi satte os ind bag bordet på bænken ved væggen. På bordet stod et ølkrus med Bozaine på den ene side, Mac Makou på den anden. Jeg så med den ukendtes forundring på disse billeder og spurgte ikke efter, hvad det var for noget, måske jeg heller ikke havde kunnet få svar hos forpagteren. Jeg erindrers, at det dengang var noget almindeligt at træffe disse ølkrus. – Hvilken naivitet og blodig ironi, set i historiens lys.

Men altså: vi skulle se i bogen, jeg kan da huske min forskrækkelse (som dog blev ved mig selv) ved at konstatere hvordan min kære rare Niels Mathiesen afmærkede den ene side efter den anden, og med sine store uvaskede fingre satte sit mærke på bogens blade. Jeg har bogen endnu, og dens mærker (det er de eneste illustrationer i bogen), er stadig lige friske.

Med Rikke, forpagterkonen, som var noget rask i det, kunne det lade sig gøre at komme i konflikt, og jeg husker en bestemt gang, hvor jeg kom til det, og skønt jeg var uskyldig, var det jo rimeligt nok, at jeg blev anset for det modsatte. Jeg sad oppe på pumpen da Rikke kom og skulle hente en spand vand. Og så vil det ondskabsfulde tilfælde, at jeg netop i det øjeblik, da hun gik ind under pumpestangen, fik lyst til oppe fra hvor jeg sad, at vippe standen ned, og den ramte med forbavsende præcision til uheld for mig, lige i hovedet på hende.

Jeg husker kun det, at hun blev meget gal, og det var jo intet under, jeg sagde vist noget om, at jeg kunne ikke gøre ved det, men det måtte jo lyde noget usandsynligt, nok er det, det var en kedelig historie, og dem husker man jo også en del af.

Dog er det mit indtryk, at både jeg og vi i det hele kom jævnt godt (og uden så mange konflikter) ud af det med forpagteren og med børnene Hans og Ane Marie. Førstnævnte er nu faderens afløser som præstegårdsforpagter i Egense, men forpagterboligen er for længst i et sted ude på lodden, medens præsten har hele præstegården til rådighed. (stuehuset mener jeg).

Selvølgelig interesserede landbrug og staldene med heste og køer mig meget, ligesom også høsten og markerne.

Jeg husker det gjorde stærkt indtryk på mig med en plag, der skar sig på hakkemaskinens kniv. Der var kommet løs og havde fået et dybt snit ind i manken, så de vist havde meget besvær med at få ordnet og helet. Jeg husker – noget dunkelt ganske vist – mange dyrlægebesøg med ordning af plagen oppe udenfor stalddøren.

Der var en høj hestegang mellem porten og stalddøren, om den er der endnu, ved jeg ikke. Jeg husker også min optagethed af hørren og hørbehandlingen, når hørsvingeren kom og foretog de mange ting med den, en 6-7 forskellige processer skulle gennemgås, inden den blev færdig til spinding. Også selve hørmarken med de dejlige blå blomster, står tydeligt for mig, og i kær erindring. Af hørbehandlingen husker jeg bl.a. den ejendommelige musik det gav, når hørren blev trukket igennem hejlen. – Og den ejendommelige lugt der var i hørhuset, hvor skætningen foregik.

Niels Bæk / Dammen ved siden af præstegården

Og jeg husker dammen udenfor, syd for præstegårdssområdet, den lå ved Niels Bæks sørgelige hytte. Ja dammen, hvor vi løb på skøjter og is, og hvor vi til andre tider så dem skylle tøj, og hvor foromtalt Rikke gjorde sig fortjent for bestandig ved en håndsækning til ??? da han var plumpet i.

En anden dam lå (det var en mergelgrav) ovre på den anden side af vejen, hvor man gik ad et led lige overfor porten ind i den mark, så et lille stykke mere, ved nogle piletræer (hvor jeg første gang har fået fat på de dejlige gæslinger ved forårstide), der løb vi på is, kan jeg huske, og der har jeg første gang fået at mærke, at det ikke er blødt at falde på is. Jeg husker særlig en bestemt lejlighed, hvor det slog stjerner både på isen og på mig, og alle regnbuens farver forekom, straks også isen og noget senere på mig, det var vist bedre ude på isen end på mig.

Egense By

Egense er en ret langstrakt by fra nord til syd. Kirken ligger nordligt i byen, præstegården sydligere i den egentlige by.

Kommer man nordfra har man gårde og huse på begge sider af vejen, indtil man når en vej, der i lige retning fører ad Ø. Skerninge og Ullemose til, og til Ballen. Fra denne vej af har man frie marker på venstre hånd. På højre endnu 3 gårde, der i min barndomstid hed Hans Sørensen, Johannes og så som den 3. sidste præstegården.

Denne ligger lavere end de andre og fra Johans gård gik det ned ad bakke til den nordfra set meget hyggelige beliggende præstegård. På højre side af vejen, mellem disse 2 gårde, ligger de 2 gårdes haver.

Præstegården og haven

Fra det sted, hvor præstegårdshaven begynder, strækker sig langs vejen en gammel syrenhæk ud over stengærdet. Inde i haven ses nogle store prægtige træer (alla Akasie dvs. lige træer) rage op, og præstegårdens mosgroede stråtag (som på grund af den lave beliggenhed når langt ned mod jorden) viser sig som havens grænse ved vejen, der løber lige langs indkørselslængen med porten, og ind gennem den ser man et stolpet stuehus med tegltag, og indgangsdøren ligefor. Syd for præstegården var baggårdsplads med mødding og udhus og store poppeltræer, over den plads kører man hen til havens sydlige grænse og gennem en havelåge ind i haven, der vestligt strakte (og vel endnu strækker sig) vest for stuehuset i hele dets længde, og videre til Johans have (se omst. Tegning).

I havens sydlige parti husker jeg nogle blommetræer med glimrende Reineclauder (grønne blomster), hvor jeg for første gang så en rede af ringspindere (?orme), som jeg blev meget forskrækket over. Endvidere Krajer (kræger) op ad vinduerne, men dog fritstående. Også i denne sydlige del et stort Diamantpæretræ og henne i det sydvestlige hjørne et lindelysthus, bestående af en kreds af store lindetræer.

Haven var mod vest begrænset af høje popler, ud for havedøren, hvorfra en stor trætrappe førte ned fra en veranda, der var omgivet af dejlige helt op ad taget groende Clematis, lå en cirkel plæne i hvis midte et morbærtræ stod, og i hvis vestlige side en flagstand stod.

Om denne plæne har far og vi børn haft adskillig væddeløb. Fra have trappen skulle han gå, og vi andre løbe, vi i modsat retning af ham, og så se, hvem der kom først tilbage. Jeg ser for mig far gå med kæmpeskridt af sted. Jeg husker ikke noget om, hvor tit jeg vandt, men jeg tvivler ikke om, at far har sørget for at lade mig vinde et passende antal gange, og at jeg har været henrykt derfor. Ja, hvor husker jeg meget fra den have endnu, når jeg tænker mig om.

Vi var med far ude at stikke asparges. De opsamledes gennem nogle dage i et dertil indrettet magasin af mursten i jorden, til de skulle bruges. Og vi var med ham at grave kartofler op. Jeg har det ligesom far, jeg vil gerne grave kartofler op. Det er så spændende at se, hvor mange der er, og så er det jo rart at få dem på bordet. Hjemme pillede vi ikke kartoflerne, så det fik vi tidligt lært. Far syntes, det var det rareste, han ræsonnerede vist som gammel overlærer Strøen, der sagde, at så havde der jo ikke været andre snavsede fingre på dem, end vore egne (en synsmåde, der jo vanskelig lader sig gennemføre med mad i det hele).

Og så de vældige spanske kirsebær, jeg synes, de var endnu større end dem i Tarup, men det er vist fordi jeg dengang selv var mindre. Jeg husker engang, Prips fra Svendborg, og deres børn var i besøg, de var kendt med kirsebærrene, fra de selv var i Egense (om familien Prip, som for os beboede Egense præstegård, se nedenfor), og de savnede dem jo nu, men jeg husker endnu deres begejstring oppe på kirsebærpladsen. Den plads var jo af os på den tid meget besøgt, den lå på det sted af haven, hvor terrænet hævede sig op mod nabohaven. Ved gangen fra dem og forbi aspargesbedene stod en række porcelænsblomster (en art Saxifraga) og jeg fik deres blomst så kær. Det er dog også underligt, at jeg endnu ikke har fået dem i haven her, men jeg håber, det skal nå sig.

Langs gangen ud til vejen (den som løber fra syrenlysthuset ned langs vejen) var den prægtigste række af dobbelte røde anemoner, jeg nogensinde har set. Dem har jeg da nogen stykker af i min have, men den kant derovre, nej magen til den så jeg nok aldrig. Meget af enkeltbedene i haven står i det dunkle for mig, men hvis jeg kunne gå i den en times tid, helst adskillige timer – ved sommertid og ved andre tider af året – uset og i fred – og heri jeg hvor jeg ikke fortsætte med sine fromme ønsker, så kunne se den som den var dengang, de samme gange, træer, buske og blomster, da er jeg vis på, at jeg ville genkende hver plet. Jeg ved ikke, hvor længe jeg ville være om den opdagelses- og genkendelsesrejse gennem mit barndoms paradis, for jeg ville vist have svært ved at rive mig løs og komme til det næste, men jeg ved, at jeg under en sådan vandring ville være opfyldt af tak over at kunne se min barndomstid ligesom lyslevende genopstå for mit blik, også opfyldt af tak over, at det er indrettet sådan for os, at alt det, der i den tid der ikke var, som det skulle være, er som sunket i glemselens hav, udslettet og tilintetgjort, og kun det lever, fordi der var noget af evigheden i det.

– Jeg tror, jeg når jeg så anemonerne og porcelænsblomsterne, primula og auriklerne, ville mindes noget om, hvordan mor tog os med ud og viste os blomsterne i haven, efterhånden som de sprang ud til deres forskellige tider, jo dem elskede hun, gav os kærlighed til dem, og husker også roserne, det var mest de gammeldags med den dejlige duft, de der voksede op tre store buske med et mylder af blomster, og de mange frugttræer, de forskellige fine æbler, der var: Pigeon, Nonnetil??, Gravensten, som om efteråret blev plukket i kurve med krog ved, fra høje stiger i de gammeldags høje træer, ja de vil minde mig om den tid, da far og vores havemand, Rasmus Poulsen, havde travlt derude, og fik frugtkammeret ovre ved fars stue, fyldt.

Men far vil jeg måske allermest tænke på, når jeg kommer ud i omegnen, hvor han tog mig med, enten til fods eller kørende med den ”gamle sorte”. Ja, det vil blive vidtløftigt at blive færdig med denne tid, for det er jo ikke alene haven, men hele egnen ud ad de forskellige veje – for ikke at tale om stuerne derinde, med alt det, de fortæller.

Havemand Rasmus Poulsen

Men mens jeg er ved haven, så må jeg sige et par ord om Rasmus Poulsen. Han var vist vor havemand i alle de år, boede i et lille hus, et tykke fra præstegården, sydpå, han var vist meget flink og fandt sig godt nok i den ulejlighed og de spørgsmål, vi gjorde ham, men en ting, der har bidt sig fast i min erindring om hans person, var at han når frugttønder skulle lades på vognen eller lign., var meget geskæftig, men mest med at

tale om, hvordan der vist bedre skulle tages på det, hvor han selv bedst skulle tage fat, kunde han ikke få regnet ud.

Hjemmelæreren Lille Marie

Jeg var jo ikke så stor, men dog stor nok til at gennemskue hans manøvre, måske hjulpet lidt på gлед af far, som morede sig over det. – Og inden jeg nu begiver mig på udflugter fra præstegården, må jeg sige lidt om stuerne. Mest var vi vel i børnekammeret, og den tidligste lærerinde jeg kan huske, var Lille Marie, en lille fornøjet pige, som var hos os i flere år i Egense og fulgte med os til Tarup. Senere kom hun til Kogtved og til sidst fik plads på St. Jørgens Hospital ved Svendborg. Hun døde for et års tid siden, jeg havde den sidste gang set hende hos Rigmor, hvor jeg var meget glad ved at træffe hende, efter mange års forløb.

Jeg syntes, hun så aldeles ud, som hun altid havde gjort, hun havde ligesom ingen alder, så dengang gammel ud, og ikke ung, i forhold til hvad hun jo kunne, jeg regner ud måtte være omkring 70. Et trofast gammelt menneske, som med glæde tænkte på de gamle tider i Egense og Tarup, og jeg tror det er noget dem, som er kommet op i årene, uvilkårligt må føle og tænke, nemlig for, så er det at mærke sådanne venlige følelser overfor ens forældre, ens hjem, en selv, fra deres side, som i de fjerne tider boede hos os og tjente hos.

Marie var barnepige, og tillige lærerinde, altså i dansk og regning. Når jeg gennem årene hos Rigmor af og til så breve fra hende, kunne jeg nu nok rette et og andet i dem, men der var altså en tid, hvor det var hende, der satte stregerne. Og hun var egentlig et tænksomt og udviklet menneske. Det mærkede jeg, da jeg nu kort før hendes død, men da hun endnu tilsyneladende var helt rask, traf hende hos Nissens.

Hun måtte jo fortælle om alt det dernede fra Egense, om den og den levede endnu, hvor han eller hun, som må have leget med som barn, vel var blevet af, og hun vidste god besked. Der var meget humør i hende, når hun lo, rystede hendes lille krop så stolen var ved at ryste med – ligesom i gamle dage. Hendes ansigtsudtryk, når hun fortalte noget, hendes minespil, ja det hele var som en mindelse om barndomstiden.

Kokkepigen Maren Sams

En anden, jeg husker fra Egense-tiden, en kokkepige, Maren Sams. Hende havde vi mest med at gøre i køkkenet, jeg har erindring om, at hun ”gjorde meget ud af os børn”. Og bekræftet fik jeg det ved at træffe hende igen efter mange års forløb. Det var på hendes fødeø, hvor jeg for en del år siden skulle holde foredrag. Efter foredraget kom hun hen og hilste på mig, nu hed hun Maren Kjems, havde i mange år været gift med lærer Kjems, begge var de nu gamle og han meget svag (han er nu død). De havde været friskolefolk flere steder, havde også prøvet ude. Nordby på Samsø, et sted hvor forholdene er meget vanskelige, og ungdommen ud over vanrøgtet (hvad jeg må sige, jeg selv fik indtryk af gennem et besøg derude en aften, den eneste gang jeg har været der med foredrag, derfor kom vi til at tale noget om det derude), jo, sagde hun, vi holdt ud en tid, men vi kunne ikke blive ved. Jeg husker hun i samtalens løb nævnte de linjer: ja bed for Babel, at grant du ser, at bøn og sukke ej både mer – sådan var hendes tilbageblik på den tid.

De folk derude, jeg boede hos på Afholdshotellet, spurgte jeg under samtalen om forholdene derude, om de kunne blive ved at være der (de var jyder). Ja, så længe vore børn er helt små, men det varer jo ikke længe, og så må vi flytte. – Men tilbage til Maren Sams. Hun sagde til mig: ja da jeg nu gik til foredrag, tænkte jeg mon a nu ka kænje ham? Og det kunne a, og det var på øjnene. – Og så fortalte hun løs om de gamle dage, og efterhånden indviedes jeg hende mere og mere, også som hun så ud dengang, og jeg kan huske, at jeg ønskede, at far og mor kunne have hørt hende stå og tale om Egense og om dem.

Christine Clausen, stuepige

Fra Egense-tiden husker jeg endvidere Christine Clausen, senere gift Jakobsen (nu i Ringe). Hun fulgte ligesom Lille Marie med os, da vi flyttede, men fra den tid dernede husker jeg, hun lærte mig de første højskolesange. Hun havde været på Lebæks højskole (der en kort tid fortsatte Kolds skolegerning, Dalum. Hun havde en køn sangstemme og en af de sange, jeg især kan huske, jeg lærte i den tid, var den lille sang af Grundtvig:

1)

Bladet i bogen sig vender
let som man ser
inden veløvede hænder
let som en fjer.

2)

Bladet i skoven sig vender
lettere dog
end før veløvede hænder
Bladet i bog

3)

Bladet i verden sig vender
som lykkespil
under usynlige
som Gud det vil

4)

Bladet, som Herren det ville
vendte sig til
når det gik Danmark ilde
vendte sig blidt

Og jeg kan huske så tydelig det sted i haven, hvor jeg lærte den. Det var oppe ved bænken ved de gule blomster i hjørnet ind mod Johan. Nogle andre af højskolesangene lærte jeg i den tid, f. eks. Ved Solbjergslag, som Anton Nielsen i V. Skerninge netop da havde skrevet. Og I Gamle Dage Det Var Engang. Den må Johanne også have kunnet, for hun "digtede" ved afskeden fra Egense en sang på den melodi.

Endvidere husker jeg fra den tid: Jeg gik mig henad ensom sti, med Gebauers yndige melodi. Disse melodier har noget eget ved sig for mig, fordi de, siden at jeg vel altid tænker på det, bringer mig noget fra den tid. Og jeg tror det første foredrag jeg har været med til, var et af Anton Nielsen i Egense Skole. Lærer Petersen der var grundvignsk vistnok elev af Kold (han indledte meget ofte sine bemærkninger med at "Kold sae". Han må vel have ordnet et møde der i skolen, for foredragsforening var der sikkert ikke – i hvert fald ikke i Egense – den gang. Det eneste jeg kan huske var, at jeg lagde mærke til Anton Nielsens person, særlig hans måde at synge på, og jeg husker endnu tydelig hvad vi sang: Så vil vi nu sige hverandre farvel, og jeg tror aldrig, jeg senere har sunget den sang uden at sende det foredragsmøde en venlig tanke (men så skal det naturligvis gå på den gamle forsamlingsstone). Når jeg senere tider ved et møde ser sådan en 7-8 års purk blandt mine ærede tilhørere, så tænker jeg: bare dette møde må blive ham ligeså uforglemmeligt udi livets

vej. Men derindunder hører så ikke nogen forståelse af eller erindring om foredraget, for det havde jeg – har jeg – ikke, og jeg anede i min ubekymrethed ikke hvor mange foredrag jeg siden skulle høre, og selv holde i fremtiden.

Præstegården

Men tilbage til præstegården! Rummene var vist alle ret små. Det største, Daglig- og spisestuen, med vinduer til gården og dør til gang, sovekammeret og den fine stue. Klaveret stod i den, i al fald om vinteren (der var jo ikke varme i den fine stue til daglig). Her stod bl.a. den mahogni buffet, som jeg nu har, hver af os har vist et eller andet af de gamle ting, som far og mor allerede havde i Egense. Jeg nævnte klaveret. Jeg kan ikke vide, hvor det er nu. Det var et smukt, ikke særlig stort, opretstående ???af ???-fabrikat. Det fulgte os til Tarup, men efter nogle års forløb, da det blev lidt for slidt, lod vi os overtale af stemmeren, Vilh. Larsen i Odense, til at få et nyt i St. f. (Höllingen & Spangenberg), men det gik op for os, at så fint som det gamle var det ikke. Og særlig mor og jeg sendte undertiden Vilh. Larsen nogle tanker, der måske kunne udtrykkes ved en ytring, jeg senere i anden forbindelse hørte : ” ja jeg siger ikke, han har snydt mig, men det er sgu kedeligt”. Imidlertid, det gamle T??? er vist umuligt at opspore, og det nej, der nu er gammelt, har hos Inger K. i Vordingborg, der nu har det, ved en kyndig mand fået en reparation, der ikke blot har fornyet det, men gjort det kønnere end det nogensinde har været.

Samtidig med, eller kort efter, at vi havde fået det, fik Moster et tilsvarende. Det står endnu inde hos hende på Emilievej, og jeg husker, at vi altid trøstede os med, at ”det var da ringere end vort”. Det havde bl.a. nogle ejendommelige raslelyde, som efter kenderes sigende var uhelbredelige. Når de engang var der, så var de der, et tilfælde der altså svarede til det, Drejer Kristiansen i Kongensgade (senere stærkt søgt fra Tarup) talte om hos piger, man havde været uheldige med: ”hvad der er ???, det bliver ???”

Fra spisestuen gik vi videre ind i den fine stue, der så vidt jeg husker, var grøn, oliemalet. Derinde stod mahogni chifonieren. Der stod også den fine lampe, hvor den er henne i verden ved jeg ikke, der er vist ingen af os, der har den. Den var meget smuk, af dem, hvor kuplen hænger med fri kant, understøttet oppe i snævringen af et dertil indrettet stativ. – Også denne stue havde et par fag vinduer til gården. En dør førte til havestuen i vest med havedør, og med dør ind til gæstekammeret. Dette sidste vil jeg med det samme sige det om, at der kom vist både Thon, Rigmor og Ingeborg til verden. Jeg husker så tydelig den dag, da Ingeborg blev født, 12. juni 1876. Da jeg om eftermiddagen kom fra skole i Rantzausminde (herom senere) og var kommet det meste af vejen, mødte jeg en der sagde: nå nu skal du skønne dig hjem, du har fået en lille søster. Og det kan nok være, jeg skyndte mig, og der inde i gæstekammeret lå mor med den lille pige. Så var vi 6 i flokken.

Men da lakkede det mod enden af Egense-tiden. Far var i foråret blevet kaldet til Tårup ved Odense, og var vist allerede rejst derop (han red på ”Tyss”). Fra den gule stue gik vi ad en anden dør ind i fars studerekammer. Det lå nordligt i stuehuset på linje med gæstekamrene, med vindue mod gården, men også et fag vinduer i nordvæggen til haven. Jo, der har far haft sin plads meget af dagen i de 6 år, og der har han jo jævnlig haft besøg af os og mor – og af folk fra sognet. Der er en bestemt scene i en af Bjørnsens fortællinger, jeg altid har henlagt til fars stue i Egense. Det er fortællingen ”Faderen”, den mærkelige historie på et par sider om mange års oplevelser, hver gang præsten og Thord Øvergård mødes, så er det der i den stue. Og det gør ikke fortællingen ringere for mig. – Ja, der er i de år blevet røget mange piber sort tobak af den kasse, som nu Thon har – og ryger videre af. Vor slægt har tidligere og senere i alfald med hensyn til tobaksrygning, ingen forsømmelser med at bebrejde sig, og nu sidder altså ??? ”i Balslev” og ryger sin tobak og skriver sin prædiken, der (velærværdige hr. Joh. Chr.) tobakken er nu blevet dyrere og prædikenerne vel med. Om derfor kvaliteten af det ene eller det andet er steget, er jo ????

Lærer Christensen, Rantzausminde skole

Men fra fars stue vil jeg nævne noget bestemt. En dag kom en ung lærer derind. Han havde et underligt sprog. Senere er jeg blevet ret fortrolig dermed. Han var slesviger, og han hed Christensen, var lærer ved sognets sydlige skole, Rantzausminde, og tillige organist ved kirken. Hans ærinde var den dag, at han skulle skrive og regne med mig. Lille Marie har vel altså på den tid ikke kunnet lære mig mere. En tid kom han så til præstegården og gav mig "timer", men snart blev det bestemt, at jeg skulle gå ned til skolen ved stranden efter skoletid 2-3 gange om ugen. Og her kan jeg jo med denne skolegang til Rantzausminde begynde omtalen af mine udfarter i det hele fra præstegården kortere og længere.

Begynde siger jeg, og jeg tænker: hvordan skal jeg blive færdig. Det bliver en vidtløftig historie, men efterhånden som jeg har givet mig i lag med disse betragtninger, så rykker de fjerne tider og oplevelser nu så nær, at jeg har som en følelse af, at det som jeg kan få fat i og få klaret ud af de tåger, som tiden den gik har indhyllet noget af min barndoms landskab i, det må ikke helt forsvinde igen for mig selv. Og jeg fortrøster mig til, at I mine få læsere (som er: mine søskende) har ikke noget imod vidtløftighed, og at kan jeg overkomme at få skrevet om det, kan I vel også at få læst det (skønt en og anden måske i anledning af min skrift ville bemærke, at det er skam lettere skrevet end læst).

Christensen var en meget samvittighedsfuld lærer, hvilket bl.a. også viste sig i, at han "holdt" børnene længe, og da jeg først kom til, når de andre havde sluppet, blev det sent inden jeg kom hjem. Hvor længe jeg gik i skole på denne måde ved jeg ikke nøje, men det var vist ikke mere end et par sommermåneder jeg tænker i året 1875, den næstsidste sommer vi var dernede.

Skolevejen til Rantzausminde

Derefter kom jeg rigtig i skole og gik sammen med de andre og den tid var et år fra efterår 75 til efterår 76, da vi rejste til Tarup. Fra den første tid, den om aftenen, erindrer jeg bedst om min skolevej, den om ad Skovsbo også ved igennem skoven (Poulinelund) så det er den første vej jeg vil gå, også her i min fortælling.

En lille fjerdingvej var der til Skovsbo foruden Egense den eneste egentlige landsby i sognet. På dette første stykke passerede jeg et stykke henne sprøjtehuset og grusgraven, derefter Skrædderens Hus, og overfor der Lars Nielsens gård, noget længere henne Anders "Paves" gård til venstre, og derefter på samme side nogle mosestrækninger, som jeg syntes var så kønne og hvor jeg husker Mosemøllen, der løb så flittig rundt og malede vandet af om foråret.

Grusgrav / Forsamlingshuset

Om grusgraven må jeg sige, at der havde vi mange glæder. Her så vi hørren blive tørret over tørvebålet, og vi rendte derinde og legede i grusbrinkene, så afsted opad skråningerne og undersøge svalerederne, eller rettere hullerne der ned til. Rederne kunne vi til held for svalerne ikke nå. Oppe på de højder nåede vi, ved at gå lidt længere præstegårdens lille skov, et krat. Her kom den yndigste bæk rislende afsted nedefor vejen til. Jeg husker, hvor jeg kunne stå længe og se og høre på den. Blade og strå kastede vi i og så dem tumle og køre afsted imod dybet, og de dejlige mosgroede sten og let klart vand, det snoede løb ud og ind, og så denne evigheds musik, altid den samme og dog bestandig og ????, som bækken selv trofast og utrættelig, mens tiderne skifter og meget forandrer sig, altid sig selv lig.

Ja, tænker jeg mig at besøge det gamle sted, da vil meget vel skuffe mig ved gensynet, være forandret og "se fremmed på". – Nej ved grusgraven har for længst rejst sig et mejeri og naturligvis et forsamlingshus, med et eller andet årstal gloende ud fra gavlen. Nå, det var jo ikke at forlange, at Egense skulle stå tilbage og ikke også have, hvad der hører sig til – men det var jo altså ikke netop det, jeg ønskede at se. Ville man

kigge indenfor i præstegårdshaven, var den måske et forsømt vildnis, eller måske – endnu værre – et fint og opstadset væsen, ødelagt af moderne anlæg.- Stuerne derinde, lad os ikke tale om dem, og den mishandling, de er udsat for gennem tiderne. Lad os helst ikke risikere at se den smagløshed nu vederstyggelighed, der måske griner en imøde, når man træder ind. Nej bækken derovre i skovkanten ville jeg se. Dig har vel intet kunnet forandre. Den snakker og nynner og sprudler og rinder som dengang mellem stenene, nedad bakkeskråningen, ja selv om skoven er taget, hvad den vel er, dig vil jeg finde og genkende!

Det er jo i mindre stil med en bæk end med en elv, sådan som Hauch (Johannes Carsten Hauch, 1790-1872 LN) taler om den i sin "Erindring", men det kan vel betyde det samme, og jeg vil med ændring af det enkelte ord sige med Hauch, at

"skal af Jordens minder
et hjem jeg bygge hist
da vil den bæk genfødes
det ved jeg ganske vist"

Længere borde fra præstegården end den lille skov, var den store skov, eller "Skovhaven", hvor vi sjældnere var, men hvor det var en fest at komme ud og plukke nødder eller i foråret at se skovbunden, særlig de mange kodriver, som vi kaldte dem derovre "Hanekam" hedder den på sjællandsk (primula officinalis). Der fik jeg første gang rigtig den blomst lært at kende. (I Tarup skov var en anden primula den almindeligste, den kaldte vi Oxedriver, jeg ved ikke, om det var et privat opfundet navn).

Vejen ud til skovhaverne gik gennem et led overfor skellet mellem præstegårdshaven, Johans og så ud (gennem flere led, der alle skulle lukkes) mod øst. Men vi må vist tilbage til skolevejen igen, det går nok her, som det tit gik os selv på skolevejen: der var mange svinkeærinder. Endnu må jeg på dette stykke vej videre for i Lars Niensens gård, der husker jeg en bestemt lejlighed, hvor vi var til gilde. Jeg så med misundelse på dem der dansede, og jeg gik i al skjulthed og tog mine første dansetrin så godt jeg kunne, efter de andre.

Rasmus Smed

Lige før Skovsbo optager vejen en anden, der kommer fra det nordre Egense og løber så med den videre til højre ned gennem byen Et hus, der straks i byen inde bag ved Rasmus Smeds var jeg engang med far inde i på sygebesøg. Jeg husker fra dette besøg kun dette, at da far var den gamle syge kone det råd, at hun skulle drikke en kop varmt vand nogle gange om dagen, så svarede hun: "nej så kommer jeg te å brækk mig li på stæet".

Uheldig køretur

Om det var på den tur, at vi var kørende og skulle videre, men først væltede i en stenbunke, fordi den gamle sorte ville hjem, ved jeg ikke, men jeg ville endnu kunne vise det sted, hvor stenbunken lå. Jeg husker, at far talte både godt og ondt til den, men det lykkedes ikke. Jeg har indtryk af, at den blev ved at gå rundt i en kreds med os, til vi som sagt, fordi vognen ikke kunne dreje til så snævre drejninger, landede i en bunke skærver, og det var vel et held, der skete ikke andet end at vognen vist fik lidt skrammer.

Til fars undskyldning som kusk må siges, at den sorte var "dødkuller" og derfor noget utilregnelig, og det er måske snarest mærkeligt, at det ikke oftere gik galt, og et erindrer jeg ikke noget om. Vi havde den indtil sidst på Egense-tiden. Så fik vi en dejlig hest "den røde", som forpagter Lacoppidan købte til far på Faaborg marked. Den førte vi med til Tarup, og den har både gået for vogn og bar vel far på sin ryg mange mil, og den var han meget stolt af.

Midt i Skovsbo drejede en vej af til højre ned til skoven. Den fulgte jeg så, og ad en skovvej nåede jeg Rantzausminde skole, som lå i skovbrynet. Så var jeg en times tid der, især husker jeg skrivningen. Christensen var en mester i skønskrivning, ville bedrøves, om han kunne have set, hvor lidt det frugtede på mig. Der i skolen fik jeg senere Morten Eriksens Sangbog, og den har jeg endnu. I den har jeg skrevet mit navn, så jeg endnu kan få opfrisket, hvor smukt der kan skrives.

Neden under har Rigmor og Thon skrevet deres navne, uden at frygte sammenligning, eller måske for at vise, hvordan det ikke skal skrives. Jeg kender en gymnastiklærer, der undertiden som sådan et "Gegenbeispiel" udførte et spring mindre heldigt, og så forklarede, at det er jo også godt at se, hvordan det IKKE skulle laves. Men det var mistænkeligt, at forklaringen altid kom bagefter.

Rantzausminde / Miramare

Rantzausminde skole ligger i det sydvestlige hjørne af Poulinelund, lidt nord for vejen, der går langs stranden, eller nær stranden gennem Rantzausminde og Fiskop, én lang næsten sammenhængende række af huse, for en stor del beboet af fiskere og skippere. Lig ud for skolen, på strandsiden af vejen lå og ligger vel endnu "Miramare", et lille landsted, så vidt jeg husker tilhørende kammerherre Sehested-Juel på Ravnholt og beregnet på badeophold i sommeren. Om det var når herskabet fra Ravnholt kørte på badetur til Miramare, at vi så firspand køre igennem Egense, er jeg ikke sikker på, men det var et syn, jeg vist i den tid så oftere end nogensinde siden. Og jeg synes også, jeg kan huske, der blev sagt, at "der skulle store gaver til at køre med fire".

Da jeg kom til at gå rigtigt i skole i Rantzausminde, blev skolevejen en anden, vistnok fordi jeg der kunne følges med dem af kammeraterne, jeg holdt mest af. For den vej var vist snart lidt længere. Men endnu kun en enkelt ting fra den tid, jeg gik skovvejen. Da var jeg jo godt 8 år, så det er jo ikke så underligt, om jeg på vejen fra Skovsbo gennem skoven til skolen, eller især tilbage gennem skoven, hvor det var skumring og inde i skoven noget mørkladent, kunne til tider være mindre hyggelig til mode, noget jeg jo naturligvis ikke ville være ved. Jeg husker, at jeg for at få det hurtigere endt, gav mig til at løbe, men så opdagede, at så blev det værre. Det er ligesom der var nogen efter mig, når jeg løb. Og stykket gennem skoven var ikke så kort, jeg tænker en 10-1500 alen. Men engang måtte jeg have følgeskab, for da trak det op til torden. Og den dag kan jeg tydeligt huske, at Lars Chr. Var med. Det må jo have været tilfældigt den dag, for jeg kan ikke tænke mig, at han (kun 6 år gammel) også gik i skole der. Men da tog Christensen sig af os og fulgte os op gennem skoven og Skovsbo til det sted, hvor vejen deler sig. Så sagde Christensen: nu kan I vist nok gå alene. – Vi kom kun et lille stykke, så kom det er vældigt tordenskrald, og vi var ved at løbe tilbage til vores beskytter, men jeg tror dog, vi klarede os selv resten af vejen.

Højen

Den anden vej gik lige mod syd fra præstegården, ned forbi Rasmus Holsers gård til højre, senere Niels Jokumsens til venstre, så kom til højre en gammel kæmpehøj, der lå midt i vejen. Denne høj måtte man altså svinge udenom, når man kom kørende. Var man til fods, gik man jo – især vi børn – først engang op på den ad de snoede stier. Her har jeg mine første indtryk af den lille dejlige Bakkenellike, med de smukkeste rosenrøde blomster. Og så var der en dejlig udsigt ud over Svendborg Sund, med Tåsinge bagved, og til alle sider. Ja her ville jeg gerne engang imellem kunne slå mig ned og sidde, og se mig om til alle sider i mit barndoms land.

Det var vist næsten ligeså godt som bækken. Der udgik 4 veje fra højen: den til Egense, som vi kom ad, dens fortsættelse mod syd, ned ad Bræmsebakken til stranden, hvor den så bøjede imod øst gennem

Rantzauminde og Fiskop husene, som før omtalt, og videre ud til Kogtved og Svendborg. Endvidere en mod vest til Lehnskov og Ballen, og en mod øst, er gik til nogle gårde og huse og endte i markvej.

Rantzausminde Skole

Denne sidste var det, jeg gik ad til skole, lidt nedad den vej til venstre boede Chr. Jokumsen, hvis søn Jens var min kammerat. Ham fulgte jeg oftest med ud over markerne, ad forskellige veje, til vort mål. Skolen var dengang af de nyere, grundmuret teglhængt, med den sædvanlige legeplads foran, med skråplan og klatretov, hvor jeg fik min første indvielse i gymnastik, dog vist ikke i den rationelle.

Der lå op til den plads en mark uden hegn for med havre, som det, især da den var små, var let at komme for nær og gøre skade. Det var Christensens ømme punkt. Der var så vidt jeg husker, næsten dagligt i hvert fald jævnlige, afstraffelse i anledning af den. Og det var på gammeldags maner med spanskørret, som Christensen i det hele ikke havde langt til. En gang smagte jeg derpå – for havrens skyld. En af mine kammerater, en stor tyk én oppe fra Skovsbo, havde været i den og fik klø: Harald har aa vær der, sagde han, og det havde jeg vist også. I hvert fald fik jeg for det med det samme. Christensen var dog ikke af dem, der kun var ivrig, når spanskørret skulle bruges. Han var en dygtig og velmenende lærer, ikke særlig åndfuld, men "veloplært" og nidkær for vi andres oplæring i alle gode ting. Han var hos både provst og præst i ry for sin skole og sine examinere. Hverken provst eller bisp har jeg set i skolen, men almindelig examen har jeg været med til der mindst én gang, vist også to. Det var jo hvert halvår. Det, jeg bedst husker fra den dag var den almindelige højtidsfornemmelse, ikke mindst i anledning af "hvedebrødsmanden" med hans "Fjollekager" og brystsukker (i stangform), hvoraf man fortærede meget på en sådan dag. Både drenge og piger, som jo finere klædt end til daglig, og havde lidt penge på lommen.

Far og skolekommissionens øvrige medlemmer var jo til stede, og Christensen havde vist mere feber end vi andre. Omtalte Hvedebrødsmand, som vi kendte fra præstegården, hvor han egentlig kom, var i dag bistået af konen på grund af den omfattende forretning. Det jeg bedst husker af ham, var hans svampeagtige røde næse. Af hans varer husker jeg bedst hans snegle, de kunne fortæres på almindelig måde, men også ved at vindes op og spises på langs, hvilken var det almindelige. Når jeg senere på mine skoleture til Odense mødte den nuværende Pårup-graver og ringer Hans Larsens far, Jens Larsen, når han kom trækkende fra Odense om morgenen med trækvogn, så vidste vi, at der var examen i Paarup skole (det vidste vi som regel også hjemmefra) og at vognen var fuld af hvedebrød og andet godt, og jeg tænkte da på examensdagen i Rantzausminde. Min interesse for bagerbrød var ikke mindre, men var dog nu i et noget højere niveau, som betegnes ved navne som: ro???? Og brunsvigere. Og alligevel, mon nogensinde noget af det smagte bedre end sneglene, som Hvedebrødsmanden kom med hver ugedag til præstegården i Egense og til examensdage i Rantzausminde.

Jeg har ingenlunde indtryk af, at jeg var ked af at gå i skole, men jeg var naturligvis ikke lige henrykt til enhver tid.

Christensen var helt af de gamle principper med udenadslæring, også i religion. Jeg husker, at vi foruden den uundgåelige lærebog, også skulle lære hele stykker udenad af Ny Testamente f. eks. Af Pauli Breve og taler. Foruden selvfølgelig bibeltekst, der ligesom lærebogen var Balslev og var indbunden i tapetlignende bind. Ligeledes lærte vi salmer udenad, dvs. skulle da, og det ikke af de mest barnlige. Jeg husker dunkelt, hvorledes mor til tider søgte at få mig dem lært, men i hvert fald én gang sagde noget om, at "det var også en salme at give børn for". Altså forstod jeg, at der var noget ved det, der ikke var helt rigtigt. Men jeg har nu ikke indtryk af, at jeg tog hårdere på det end jeg kunne holde til. Kun fik jeg vist min lyst ødelagt i regning af at lære udenad, og det har jeg senere beklaget. En gang sad jeg efter. Det var for noget i lærebogen i regning, husker jeg, Christensen var ivrig i, og at han var stolt af Niels Jokumsens Mads, der var

så dygtig deri, jeg tror, han var ovre i 4. del af Chr. Hansens regnebog. Og det ansås af vi andre for noget helt overbegavet. Ja, jeg husker disse regnebøger, med de forskellige farver. Jeg tror, at II del, som jeg havde mere med at gøre var blå, og at IV del. Den for alm. Dødelige uopnåelig, var rød. Men i hvert fald husker jeg, at det var et ikke uvæsentlige moment i bedømmelse af mennesker, hvilken del man var nået til. Men Christensen var vist i grunden ivrig i det alt sammen. Geografi f. eks., jeg ser for mig tydelig både Afrika kortet og Sydamerika, hvor bl.a. navnet Chile (udtales Kile) blev uudslettelig indprentet hos mig, såvel som hvor det var at finde.

Væver Niels Pedersen, Rantzausminde

Om eftermiddagen gik Christensen, som dengang var ungkarl, ned til en væver-familie, Niels Pedersens, der boede ved stranden, og spiste. Det var for resten et af de steder, jeg kom i besøg somme tider. Jeg husket det interesserede mig umådelig at se væveren i arbejde med hele det mærkelige maskineri, som jeg syntes, det var. Jeg husker bedst, når han kom tilbage derfra og med et langt: "iiind" rask gik over legepladsen, og vi så styrtede mod døren og han var . som tit sagt . ikke af dem, der længtes efter at sende os hjem. Der var dem – husker jeg – der mente, han holdt os for længe. På hjemvejen fulgtes jeg også gerne med Chr. Jokumsens Jens. Hans gode kammeratskab viste sig senere, at han, da vi var kommet til Tarup, besøgte mig sammen med sin far. Jeg husker, at han spurgte mig angående skoleforholdene i Odense.

Tankefuld

Fra Rantzausminde husker jeg også, at vi i sommertiden jævnlig som sidste nr. på skoledagen gik i vandet. Det var henne ved Tankefuld, en skov, der ligger lidt længere hen ad Svendborgsiden til, mellem vejen og stranden. En skov, som jeg erindrer så tydelig, bl.a. dens mange kragereder eller rågereder, og den uophørlige kragemusik oppe over de høje bøgekroner. Engang var jeg til skovfest, rimeligvis Grundlovsfest der. Jeg har et svagt indtryk af talerstol med flag og grønt, talere og musik (der først spillede melodien engang igennem, før vi skulle synge).

Hvem der talte, husker jeg ikke. En anden gang var jeg til skovfest i en anden skov i sognet. Den der lå på vejen til Svendborg, et stykke forbi And. Mortensens gård, til højre for vejen. Det var også politisk og med musik, desværre husker jeg ikke heller her taleren, men jeg kan ikke vide, om ikke I. A. Hansen var det. Men det var altså lidt for tidligt, at jeg var med. –

Fra Tankefuldskoven var det vi kom, ja hele den vej langs stranden gennem de to lange rækker huse, står for mig som smuk, med mange kønne fiskerhuse og små haver, sier ned til stranden, ned ad brinkerne, og joller fortøjet udenfor. Jeg husker vor respekt for de røde vandmænd, når vi var i vandet. De andre gjorde jo ingenting.

Hernede passerede stormfloden 13/11 1872, den der ødelagde så meget langs særlig Lollands og Falsters kyst, men også satte spor her og mindedes længe. Det var altså mens vi var i Egense. Selve begivenheden mindes jeg ikke så tydelig, som hvis det havde været de senere år af tiden der (kun et par år kan der jo der sige meget), men gennem fars fortælling om f. eks. Ulykkerne på Skarø fik jeg alligevel et indtryk af denne ulykkesnat, som satte sig fast i min erindring. Og det var jo med til at gøre denne strand interessant for mig. Således erindrer jeg dunkelt, at jeg fik at vide (derved at jeg stod ved siden af far, som talte med folk derinde om det), hvor højt vandet var gået op der og der, og hvor meget der var ødelagt. Og jeg hørte om, hvordan de ovre på småøerne havde stået oppe på loftet og ventet i angst til vandet sank. (Af Drejø var det meste under vand, Birkholm helt under vand).

Hele dette stykke vej gennem Rantzausminde og Fiskop, lige fra hvor Bræmsebakkevejen fra Egense løber til den nede ved Rantzausminde Mølle, og så hen til vi er forbi Tankefuld, kendte jeg meget nøje, men derfra og videre ad Svendborg til kom jeg sjældent.

Tankefuldvej

Hvor Tankefuld endte, der endte egentlig også min verden på den kant. Der husker jeg 2 veje, som gik, den ene, det lille stykke ned til stranden (altså til højre), også en, der i ret vinkel (til venstre) gik til Skovsbo. Og den kendte jeg, et langt lige stykke med kun enkelte gårde og huse. Bedre af disse kendte jeg den, jeg kom fra Tankefuld, nåede jeg på højre hånd Lars Mortensens gård, hvor 2 sønner, Morten og Mads, var mine gode kammerater. Det var et af de steder, jeg holdt af at komme, selv om jeg på grund af dets større afstand fra hjemmet ikke kom der så tit, som til Chr. Jokumsen eller steder i Egense, så har jeg sikkert været der mange gange. Det var en anelig gård, smuk og hyggelig, med en køn have til og nogle meget venlige mennesker. Manden i gården kan jeg temmelig tydelig se for mig, og sønnerne helt klart.

Flitsbuesporten husker jeg derfra. Pilen var et rør med tjære på spidsen og et hak til snoren. Jeg tror "Lille Marie" fortalte mig, at Mads har gården nu. Længere oppe på samme side lå Rasmus Strøjer og Per Strøjers gårde, det var navnet, der interesserede mig, og så den rødmalede væg på i hvert fald det ene stuehus. Jeg tror, jeg – da vi rejste fra Egense – kunne have vist godt omkring i Egense sogn. Og nævnt, ja jeg tør vel ikke sige de allerfleste beboeres navne, efterhånden som vi kom frem, men mange mange af dem. Jeg havde sikkert megen interesse allerede da, for steder og navne, både i nærmere og fjernere omegn af hjemmet, og far kunne altid give mig besked på mine spørgsmål, og jeg var tit med ham på hans ture, både kørende og gående, og så fik jeg naturligvis også besked af mine skolekammerater.

Stednavne, og altså også på stedernes navne, har jeg bevaret, derimod kunne jeg sikkert nu ikke give den besked på "hvem der bor" i en tilsvarende omkreds af det sted, hvor jeg nu har boet i 20 år, som jeg dengang kunne efter 6 års forløb derovre. Hvordan skal det forklares? Er sansen for mennesker i almindelighed blevet mindre og har koncentreret sig på en snævrere kreds. Men til gengæld kender jeg jo nu ikke så få landet over, både hvor de bor og hvad de hedder. Det er jo ikke koncentreret, uden for så vidt som de mange er kendt af mig, fordi de kom hertil.

Der var ikke så få ejendommelige navne i Egense, jeg vil nævne et endnu fra Egense om min skole. Lige nedenfor den, overfor Miramare boede Rainer Byrge (udtales Børre). Jeg husker ham, bl.a. fordi han altid kom i kirke, og jo altid gik forbi præstegården, og på nogen meget udprægede hjulben.

Lehnskovvej

Jo, vi skal jo have det hele med, og nu vender jeg tilbage til Højen, og så går vi ud ad vejen mod vest ad Lehnskov til, for at få den side af det sydlige Egense med. Det var en lang lige vej – som de fleste af dem, med levende hegn på begge sider af vejen. Et stykke fremme passerede man en dyb dal, så oppe på den anden side af den lidt fremme til højre for vejen, lå Erik Hansens gård, et af de steder, hvor jeg er kommet ikke så få gange, og hvor vi altid blevet meget venligst modtaget. Dog kom vi adskilligt oftere i den næste gård på samme side af vejen, Søren Jokumsens. Det hjem har jeg meget klar erindring om. Der var en datter, Marie, men ellers ingen kammerater, vi følte os dog der meget tilpas og som hjemme. Jeg forbinder det sted med en tydelig erindring om æbleskiver, også om at jeg overværede deres tilblivelse, og at der i køkkenet var en jernstang, stående frit på gulvet, hvorom vi løb, idet vi havde fat i den med den ene hånd.

Om datteren husker jeg, at hun havde et ar i panden, og om Søren Jokumsen, at han havde et mærke i den ene kind, som om et søm eller lignende var presset ind derimod, og "indtrykket" var blevet siddende. Om konen husker jeg, at hun hed Sanne, var temmelig svær og meget venlig. Grunden til at vi kom så meget der

var altså ikke legekammeratskab, for datteren var vist nærmest voksen dengang, men at far havde haft en del og på særlig måde at gøre med Søren Jokumsen. Denne mand var, da far kom til Egense, meget forfalden og havde flere gange haft delirium tremens, sidste gang i et af fars første præsteår i Egense. Fra da af blev Søren Jokumsen en anden mand, og fra en stakkel rejste han sig til at blive en almindelig agtet og en lykkelig mand. Denne store forandring skete i nøje forbindelse med en kristelig vækkelse, og det er jo ikke underligt, at far var meget taknemlig for det at have været hans hjælper. Heller ikke underligt, at Søren Jokumsen såvel som hans familie, følte stor velvilje imod far, og derfor for os andre.

Senere – efter at vi var taget fra Egense – gik Søren Jokumsen over til methodismen, jeg ved ikke, om far erfarede det, i få fald har han jo nok ikke været begejstret, men han har kunnet glæde sig, at den før så forfaldne mand, resten af sit liv forblev en alvorlig og ordentlig mand.

Lidt senere fremme kom vi til hans nabo, jeg husker gården, en mindre gård med teglhængt stuehus, og mandens navn Lars Christian, men der var vi så vidt jeg husker, aldrig indenfor. Derefter et kort stykke, så stod der til venstre 2 stenpæle, og vejen ind der imellem dem som indkørsel førte os til Lehnskov.

Lehnskov gods / forpagter Lacoppidan

Vi kørte et stykke i kanten af en nydelig skov, og kom så til den nydeligt beliggende gård. Her boede forpagter Lacoppidan, nogle meget elskværdige og gode mennesker, fars og mors trofaste venner. Der er en egen stemning for mig over erindringen om det hjem. Det var jo det "fine" sted blandt de steder, vi kom. Allerede de smukke led, fra Erik Hansen og ned til indkørslen, ind til Lehnskov-markerne (der strakte sig mod syd til skovstrimlen ved stranden), gav indtryk af herregården, og der var jo adskilligt, der imponerede os børn under et besøg der. Ikke at det var noget slot, hovedbygningen var et ret almindeligt stuehus med stråtag, netop derfor så hyggeligt, stod så udmærket til de store træer omkring det, og til de store lader, der strakte sig nordfor. Jeg husker, at da jeg for en 10-12 år siden sammen med Viggo Clausen i Ollerup cyklede en tur gennem Egense og tog om ad Lehnskov hjem, da var det mig en skuffelse at noget nyt havde taget det gamles plads, og det stemmer med Trap der siger, at i 1885 er stuehuset "opført i villastil". Ja sådan går det med mange gamle herligheder i landet.

Lacoppidan flyttede før den tid til Pederstrup på Lolland, vist nok kort efter at vi var flyttet til Tarup. Foruden et almindeligt indtryk af den hjertelige modtagelse på dette sted, husker jeg blandt andet et fint bord, hvor forskellige, ukendte retter optrådte, og disse ting gjorde endnu mere indtryk derved, at de kom tilstede på mere mystisk måde, end sagerne hjemme: gennem spisestuevæggen, hvor der var en klap, der åbnedes og lod dem passere.

Jeg har indtryk af dejlige bløde stole og sofaer, om mange billeder på væggen, og om den dejligt beliggende have med udsigt over den nærliggende strand. Hvad angår selve haven husker jeg mere end med alt det andet følte, vi kunne klare os overfor den med vort eget. Men én ting havde vi rigtignok ikke, og det var en keglebane. Der kan jeg huske, jeg som herrerne – efter middagen var det vel – tage deres spil kegler. Og hvor stor spændingen var, når kuglen rullede afsted ad de smalle planker, sommetider med godt resultat, sommetider uden en gang at nå keglerne, idet den ynkeligt dumpede ud til siden. Kunsten var, at den gik i sving, men ikke så store, at den kom ud over kanten. Og så keglens morsomme retur fart, når keglerejserne sendte den tilbage ad "renden" foroven, og den rullede af sig selv til udgangspunktet.

Senere lærte jeg at spille med selv, under mere primitive former udenfor Anders Jørgens port i Tarup, men har dog nu og da ?????????????? når vi f. eks. Prøvede det ved en skovtur til Blommenslyst, eller og et slav henne på Slukefter sammen med Brandt og Nissen (altså i de tider, da de kunne spille kegler sammen). Far beundrede forpagteren meget, har jeg indtryk af. Een bestemt bedrift af Lacoppidan står uudslettelig i min

erindring, om jeg hørte den af ham selv eller kun har den fra fars referat, kan jeg ikke huske. En dag var en ondsindet tyr kommet imod forpagteren, da han var i marken. I det afgørende øjeblik var han så sprunget om og havde fået fat i tyrens hale og havde så, holdende den i halen og løbende efter den, givet den så mange tærsk af stokken, som han kunne overkomme, inden han slap den. Så ved man altså, hvordan man skal bære sig ad!

Både forpagteren og fruene var anselige, smukke folk og selv sagt fars og mors gode venner.

Og det knyttede dem nærmere sammen, at Lacoppidans var udprægede kirkebesøgende folk, de kom som regel kørende om søndagen og spændte fra i præstegården, for at få til kirken. Og for mor, som en del af de år, var ikke så lidt nerveangrebet, var fru Lacopidan en kærlig og god støtte. Lad mig endnu fortælle, at en af de gange i den sidste del af Egensetiden, vi var dernede, fik vi den foromtalt "Røde" med hjem, og det var en af forpagterens vennetjenester, mod far, at han fandt den gode hest til ham.

Jeg må ikke glemme, at nævne bl.a. det, der imponerede os – og tiltrak os stærkt – den store mælkekælder (mejeri er vel for nymodens et udtryk), hvor der kunne vanke et glas meget fed mælk (for ikke at sige fløde), og hvor alt var så fint og skinnende og propert. Jeg tror, jeg tidligt kunne bedømme og vurdere det, og så først og fremmest mejersken, som jeg kan se for mig, så stærkt indtryk må hun have gjort. Johanne kan sikkert huske hendes navn.

Ø. Skerninge skole / lærer Dall

Nu skulle vi egentlig tilbage til udgangspunktet, Egense præstegård. Vi kan her tage ad den lille omvej dertil. Fra indkørslen til Lehnskov går vejen videre mod vest, overskrider noget efter sognets grænse mod Ø. Skerninge, og går derefter nordpå, følgende strandlinjen, til den når udskibningsstedet Ballen. Så siden mod nord, bort fra stranden, lidt efter at vi har passeret indkørselsporten til Ullemose, fører en vej fra denne mod øst lige til Egense by. Det er den, der løber til Egenses by gade lidt nord for præstegården. Stykket fra Lehnskov indkørsel om gennem Ballen til det punkt, hvor vejen går af fra Ullemose ad Egense til, kom vi vist aldrig ad i min barndoms tid, og når jeg senere en enkelt gang er kommen ad den, har det været for mig som enhver anden vej, men ved det nævnte sving er vi atter på de fra barndomstiden kendte steder.

Der var i nogle af Egenseårene en ung pige i huset hos os, Marie Dall. Hendes far, lærer Dall i Ø. Skerninge, var fars gode ven fra kapellantiden derovre (1858-63). Jeg husker fars omtale af ham som den ypperlige lærer, hvis lyst det var at arbejde med børnene, så stor var den, at ferierne altid blev ham for lange. Han var altså meget forskellig fra den lærer, jeg engang hørte sige: "ja Fanden skulle være lærer, når det ikke var for feriernes skyld". Han var en mand, far også på det kristelige i området havde stor tillid til og så op til. Det, jeg bedst husker fra mine besøg derovre, er dog ikke så meget fra dem sammen med far, som derimod fra de ikke helt få gange, vi var med Marie Dall i hendes hjem, og hvor vi var der fra den ene dag til den anden. Det var vel i reglen Lars Christian og mig – Johanne var jo meget af tiden i Faaborg – der var med. Jeg tænker, det var lørdag over middag, at vi marcherede af eller i en af de sommerferier. Ja, vejen var da netop den lange fra Egense ad Ullemose til. Et stykke ude lå ????????? en gård, hvor en af Jul 'erne boede (**Lars Jul**). Dem tror jeg ikke, vi havde videre med at gøre.

Men et stykke længere ude, ved samme side, lå **Per Mogensens** gård. Der var børn, vist nok på vor alder, i hvert fald legede de med os, og vi kom jævnligt der. Manden kan jeg tydeligt se for mig, jeg tror, han var noget gnaven, eller er det fordi kun en eneste sætning er blevet gemt i min erindring, fra hans optræden: "hvor lææææ ska de dog worre (vare)". Jeg husker ikke, hvad det var, der varede ham for længe. En historie har jeg om Per Mogensen og konen, der i en beværtning i Svendborg, havde fået kaffe. "Hvor meget koster det," spurgte Per Mogensen. "Så og så meget" var svaret. "Jamen vi har ikke taget ret meget

af sukker og fløde”. – ”Ja, det er lige meget”. Hvorpå Per Mogensen drak fløden af flødekanden og puttede sukkeret i lommen.

Jeg husker ikke, hvem jeg har det fra, og jeg skriver det i høj grad med ”petit”, også fordi det jo egentlig er mindre pænt at fortælle sådan noget om en mand, der aldrig har sendt os ud, når vi kom. Fra gården husker jeg, at stuehuset er tegltækt, at der var jernrækværk ved indgangstrappen, og at der var gæs, som opløftede et skrig, når vi lukkede porten op.

Noget vesten for Per Mogensens gård gik vi opad en høj banke, i al fald noget opad, og kom så forbi endnu en gård, inden vi kom fra Egense sogn ind i Ø. Skerninge. Jeg må tidligt have haft interesse for sogneskel, i hvert fald tror jeg, jeg dengang vidste rede på ”det sidste sted” til alle sider. Noget efter nåede vi så den vej, vi før kom ad fra Ballen, og idet vi nu svingede til højre, fulgte vi den nordpå, omtrent halvvejs til Ø. Skerninge, til vi kom til en korsvej. Der lå skolen på højre hånd lige syd for en vej, der gik mod øst ad Egense udmarken til, og hvor der lidt øst på lå en mølle (møllerne interesserede mig meget, næsten mere end kirkerne).

Jeg var meget begejstret for Dalls drenge, særlig Hans (senere kunstmaler), og jeg husker noget i retning af skinsyge, når andre tog hans opmærksomhed noget fra mig, jeg beklagede vistnok aldersforskellen. Han var vel 13-14 år, og det var vist nærmere en ulykkelig kærlighed, den alm. Velvilje og venlighed, som jeg naturligvis delte med både L. C. og adskillige andre, var mig jo kun et sørgeligt ????? for den gensidighed, mit hjerte krævede. Om natten delte vi senge med Dalls drengene. Jeg husker min henrykkelse, når det lykkedes mig at komme i Hans`. Jeg erindrer noget om store bataljer om morgenen med puderne.

Til de ting, jeg erindrer fra Ø. **Skerninge skole**, er besøgene, vi drenge aflagde i skoleferien (rimeligvis dog under en vis bevogtning). Det lignede jo Rantzausminde, med tavle og kort og det hele. Men virkede jo her så privat og venlig, og enhver følelse af spanskrøret og forbudte havremarker og andet lignende var helt udelukket.

Egense / Johan

Lad mig nu, inden jeg tager på flere og længere udflugter, sige lidt om de steder i Egense, jeg mest kom til på besøg, og som jeg ikke endnu har nævnt. Ja nærmest lå jo altså Johans gård, der kom jeg meget. Johans Hans var min gode kammerat. Han har vist gården nu. Markerne lå vist ud for gården, og langt ude var der en mergelgrav, hvortil vi tit har været ude sammen. Som en kuriositet vil jeg nævnte det, at jeg ude ved den dam første gang lærte den hvide vipstjert at kende. Vi interesserede os ikke så lidt for fuglene, vel nok især for deres reder. Dog tror jeg ikke, vi i hvert fald bevidst gjorde dem noget ondt. Kun en gang erindrer jeg, at jeg har gjort det, men det satte sig også sådan fast i mit inde, så jeg aldrig glemmer det. Det var ikke sammen med Johans Hans, men med den førnævnte kammerat Chr. Jokums Jens, jeg var ude (jeg vil i øvrigt ikke give ham medskyld for min bedrift). En almindelig idræt var at skyde med flitsbue, oftest var det med en af dem, der nemt kunne laves af en sej gren, bøjet i bueform af en snor, og hvor pilen blot var et rør (tagrør), der for styringens skyld var givet en gang tjære og grus i spidsen. Dem skød vi så i luften med, for at se, hvor højt vi kunne få dem. Men Jens havde en ekstra fin en, med løb og aftrækker, skytset var små træprojektiler, med en jernstift i. Jeg kan endnu vise det sted, hvor jeg den søndag eftermiddag stod og sigtede og trak af mod en gulspurv, der var i en hasselgren nogle alen borte, og tillidsfuldt havde sunget sin lille smukke strofe. Jeg husker ganske tydeligt, at da den ved et uheld (kan vi jo kalde det) rantes og faldt, følte jeg ikke stolthed over min bedrift, men skam.

Da jeg for nogle år siden besøgte Højen, så jeg for mig hele situationen på ny, for det var lige ved den et lille stykke ned ad **Chr. Jokumsens** til. Der er en lille historie af Per S???? i hans ”Sogor??” (norsk landmål er

denne fortælling skriver på), der har noget om en lignende erindring, og selv om den fortalt i sin voldsomhed, lidenskabelighed, slet ikke passer på min oplevelse, så er der lighed ud i dette, at det er en lille fugl, der af en dreng meningsløst bliver skudt ned. – Lighed nok til, at den gjorde vældigt indtryk på mig, da jeg mange år efter læste den. Jeg nævnte tidligere noget om, at alt det fra barndomstiden er så lyst. Det, der ikke var det, var lykkelig glemt, det er altså alligevel et og andet, som fra tidlig alder kan sætte sig fast af det, der netop senere ved eftertanke kan gøre ondt.

Det kan vel også have sin mening. Står denne erindring lidt forbundet med, at jeg holder meget af fuglene, ikke mindst af den lille gulspurv, når den sidder i solen med sin klingre melodi. Jeg husker for nogle år siden, mens jeg boede henne ved Ubberup valgmenighedskirke i kapellanbolig. Der havde jeg det et par somre sådan, at jeg kendte min solsort, om jeg så må sige, personligt. Den havde nemlig en hvid plet fjer i hovedet. Den sad gene oppe på tagrygningen eller på skorstenen og fløjtede, og dens melodi var også lidt kendelig fra andre solsorte. En skønne dag var den væk, og jeg fik at vide, at det var nogle drenge, der havde skudt den med en gummislynge. Hvor blev jeg der gal over, at min prægtige solsort, som jeg havde glædet mig til at have i årevis – ikke skulle synge mere for mig, for disse tåbelige drengestregers skyld. Men jeg kom da også til at tænke på: Vi var jo ikke selv bedre dengang. –

Et sted vi også kom meget var **Jørgen Hendriksen**. Gården lå som den sydligste på østre side af Egensegaden, lige der hvor vejen går af til Ø. Skerninge. Der var flere jævnaldrende, bl.a. en dreng, der var lidt vanfør, og så datteren Mette. Så husker jeg, at der i fremmedstuen var alkove med glasdøre og gardiner for. Og endelig husker jeg en køn have, ikke særlig stor, men med mange blomster og bl.a. "torskeflab" (Løvemund) i alle slags farver. Dem så jeg sikkert mange andre steder, men der henføres jeg dem uvilkårligt til. I de allerfleste haver, også i denne, er der en glasballon stillet op på en pæl, og der var megen anvendelse af buksbom og andre hække og kanter af gammeldags, til dels vellugtende urter, Lavendler, Ambra og Balsam blade.

Længere fra præstegården, vest for gaden **Jørgen Svendsens** gård. Der kom vi ikke sådan at jeg har nogen erindring om, ham kan jeg derimod nok huske, han havde et noget langagtigt ansigt. Jeg kan huske, det var ham der, da nogle af os kort efter at vi var kommet til Tarup, besøgte Egense på vejen fra Sørup St. (hvorfra han også kom), og spurgte os med sin næsten stillestående mund: "Ka I hitte none jordbær" , et udtryk, der ligesom forskellige andre, der har været beregnet på det, blev udødelige og anvendt ved given lejlighed – ligesom P. Mogensens "hvor længe skal det dog warre".

Videre op mod kirken til højre lå gadekæret, hvor jeg har været med til at glide på is eller stage med isslæde (skøjteløb lærte jeg først i Tarup). Enkelte var der, som kunne det, særlig husker jeg en stor dreng. Jes hed han, som imponerede os mindre børn meget med sin færdighed, men han ansås også for meget vigtig. Lige ved gadekæret boede **Skafferen** (som indbød til gilderne og fungerede ved disse som vært). Jeg kan nok huske ham, hed han ikke **Niels Jeppesen**? Han gik ved gilderne med et hvidt forklæde, ligesom dem slagterne går med. Overfor ham boede **Mads Ladefoged**, som vel havde været ladefoged på godset. Jeg kan ikke vide, om ikke N. Jeppesen havde været tjener hos herskabet, der var noget elegant ved ham. – Når vi kom dertil, delte vejen sig i 2, den ene gik til højre ad kirken til, den anden videre til den nordligste del af byen med skolen og smeden på venstre hånd og møllen til højre alleryderst.

Skolen her i kirkebyen passedes af en lidt ældre gråskægget mand, **lærer Petersen**, tidligere nævnt i anledning af Anton Nielsens foredrag der. Jeg tror ikke, far havde så stor tiltro til ham som lærer, som til Christensen, ellers havde jeg jo have nærmere dertil. Jeg ved jo ikke, hvor meget der Christensens flotte eksamensresultat afgjorde bedømmelsen. Endnu et par ord om Christensen, som jeg altså gik i skole "ve" ,

hos sagde man ikke i den forbindelse, det brugte man om sine kammerater i stedet for sammen med, jeg ”gik i skole hos Jens, men ved skolelærer Christensen. Titlen var i den tid skolelærer, ikke som senere lærer.

Det, jeg ville sige var, at Christensen blev Petersens efterfølger som lærer i Egense. Der har jeg engang, for – lad os sige – 15 år siden, omkring 1905, besøgt ham. Han havde endnu sit kønne kraftige hår redt med den samme bestemte skilning, det var kun, ligesom skægget, blevet gråt, og så havde han sine smukke hvide tænder, og ikke mindst på smilet kunne jeg kende ham, og så på stemme og sprog. Det var jo ikke så kort siden vi havde set hinanden, og det var tilgiveligt, at han ikke kunne kende mig. Det var vel ca. 30 år siden, at han havde sagt farvel til mig, da jeg rejste til Tarup. Jeg husker afskeden fra Rantzausminde. Det forekommer mig bestemt, det var efter at vi fra skolen havde været i stranden, altså ved sommertid (jeg tænker juli 76). Det gjorde indtryk på mig, at han kyssede mig, jeg sluttede, at han måtte vel holde lidt af mig. – Altså nu viste jeg mig, og da han hørte, hvem jeg var (vi stod ude i gangen), viste han mig stor venlighed, lod mig straks se indenfor i skolen, hvor børnene rejste sig op med militær præcision, og hvor jeg ved at se på dem og alt derinde, tænkte på gamle dage. Det skulle jo kun have været Rantzausminde skole (og så var det ikke engang Egense gamle Skole, men en af de trøstesløse, som de bygger). Han gik med mig op i kirken. Jeg tænkte på at børnene vist ar mig taknemlige, for de slap jo lidt før.

Ikke mange år efter blev han for resten syg, levede nogle år som en svag mand, og er nu, såvidt jeg ved, død.

Lærer Petersen var en venlig stilfærdig mand, har jeg indtryk af. Ved siden af skolen boede **Carl Smed**, hvis kone havde tjent os, og hvor vi derfor kom en del. Jeg husker, at jeg en dag deroppe hentede en isslæde med tilhørende stok med jernpigge, og at jeg var meget glad. Jeg husker også, at det gjorde meget stærke indtryk på mig med Carl Smeds pludselige død (vistnok epilepsi krampe), som indtraf, mens vi endnu var i Egense. At denne store stærke mand sådan pludseligvar død, kunne jeg ikke forstå.

Denne nordlige vej skal vi sørme videre ad, men først må jeg sige lidt om kirken.

Egense kirke

Egense kirke kunne man kalde en smuk landsbykirke, og særlig indvendig bar den præg af at være herskabskirke for Hvidkilde. Fra byen gik man et lille stykke mod øst og noget opad. Den egentlige banke begyndte først ved selve kirken, og den nemmeste indgang var gennem en mindre låge og opad en stejl trappe med mange små trin. Den større kirkeport kom man ind ad helt oppe på bakken. Her lå kirken et stykke højere end vejen nåede op og troned på en bakke med prægtig udsigt til alle sider, stranden og Tåsinge i syd, Hvidkilde skov og sø i nord. Kirkens indre er meget smukt og pynteligt. Jeg husker tydeligt, hvor tarvelig Pårup kirke forekom mig, da jeg kom fra Egense. Hvælvingerne var højere og smukkere, farverne også på træværket meget bedre. Pårup kirkes stole (bænke) var nærmest gyselige. Derimod synes jeg egentlig, at Egense kirke i det ydre ikke kan måle sig med Pårup, særlig efter at cementpudset ulykke grå har ramt den, ligesom de fleste af dens nabokirker. Ja nogen særlig flittig kirkegænger havde jeg vel ikke forpligtelse til at være i Egense, men jeg tror, at jeg ved fastegudstjenesten (onsdagen i fastetiden) regelmæssig var der. Det ses vel meget gerne, at vi kom fra skolen, og der var jo så den biomstændighed ved det, at vi var fri fra skole den dag. Jeg erindrer, at vi sad og dukkede os noget, sådan en lang række skoledrenge i en bæk, og jeg mindes salmer og særlig melodien til ”Jesus, dine dybe vunder”. Ganske tydeligt husker jeg den melodi sammen med verset: ”Skriv dig, Jesus, på mit hjerte”.

Ja her op til denne kirke har far, og mor med, gået mangen god gang, far i præstekjolen op gennem Egense by, det var vel et lille kvarters gang. Senere i Tarup fik vi jo vel over dobbelt så langt til kirke, men da kørte vi.

Hvordan det forholdt sig med kirkebesøgene i Egense i fars tid kan jeg ikke udtale mig helt sikkert om, særlig kirkelig tror jeg nu ikke, befolkningen var, - snarere meget politisk optaget, og på det punkt overvejende Venstre. Dvs. i stærk modsætning til far, men jeg tror da ikke, at der kan tales om et dårligt forhold mellem far og befolkningen. Jeg har egentlig indtryk af det modsatte. Jeg kan tænke mig, at far har været tilbageholdende i politisk henseende, og så tror jeg, at mange helt personligt syntes godt om far, der havde noget meget vindende ved sig. – Og derfor tror jeg også (og har tillige dunkel erindring derom) at kirkegangen var sådan i Egense, at de senere skildringer dernede fra (som f. eks. I den Marstrandske periode), slet ikke passer på fars tid. Men godt var det for far, at han kendte lærere som Christensen og Petersen. Overfor en i åndelig henseende ikke særlig udviklet befolkning kan en materialistisk, selskabelig anlagt lærer i et sogn gøre adskillige ulykke.

En gammeldags befolkning kan føle sig smigret ved hans ligefremhed ”og han er jo en forfærdelig flink mand”.

At Marstrand slet ikke forstodes dernede, kan jo ligge i mere end én ting, men bl.a. lå det i forholdet til den lærer og kirkesanger i Egense, der havde afløst Christensen. Og såvidt jeg har kunnet forstå forholdene, var det ingen skam, men det modsatte, at stå i modsætningsforhold til ham. Men det var vanskeligt at føre krig med ham, da han var mild og hensynsløs og havde det store flertal på sin side. (hvilket ikke tjener det nuværende Egense til ære). – Hvor længe skal den komedie opretholdes, at sådan en herre skal være præstens medhjælper i kirken, skønt han til daglig spotter kirke og kristendom (måske på en fin og uangribelig måde, men så meget farlige for naive sjæle, såvel som for de almindelige bedsteborgere, samt en god støtte for alle sine ligesindede). - ”Herre jer er indkommen i dette dit hus for at høre osv...” – ”Herre, jeg takker dig, at du nu har lært mig hvad jeg skal tro og gøre”.. – og ledelsen af salmesangen – O store humbug! Et af de steder jeg husker noget sådant fra, er Asperup, hvor en hr. Raben (der i sin tid søgte Paarup lærerembede efter gamle Nissen), var bleven kirkesanger hos pastor S. Larsen. Men der var ordentlige folk (og dem jeg kendte) for udviklede og kritiske til at tage ham højtideligt, når han optrådte i kirken og med sit ”fromme” udtryk ”Ræveansigtet” sang for. Men det prellede derinde af på den befolknings sjældne sundhed og naturlighed, egenskaber, som de delte med deres præst.

Det kunne vel være tegn på alvor og finhed hos en mand, hvis han fortrækker, i stedet for at holde den gående. Hvis han da ikke er mand for at magte stillingen og få virkelig indflydelse, men ”det skal der jo ho’ e til”. – Men sådanne vanskeligheder blev ikke givet far at bakke med i hans tid dernede. Det ville have pint ham meget. Snarere kan vi vel tale om vanskeligheder i den retning senere hen i Paarup, dog var det hele også der af manden og mere fredelig kamp end det, hvorom ovenfor var tale. Og hvor forskellig er ikke i mange måder tiden nu fra for blot 30-40 år siden.

Men jeg må vel ikke komme ind på for mange tidsbetragtninger her, for så kommer vi for langt bort fra Egense, det gamle Egense. Jeg vil så gerne have mit gamle barndomshjem til at ligge så uforstyrret som muligt for min erindring, og vil gerne bære mig ad, som da jeg fik Haarslev præstegård fotograferet: - vi ”tog” alt det gamle, der fortalte om de henfarne tider, og så lod vi de nyere tiders vandalisme (slægten og de andres) være det, det var.

Fattighuset

Fra Egense kirke følger vi vejen videre. Lige nedenfor kirkebakken, mod øst, lå det gamle fattighus. Jeg ser det tydeligt for mig, husker min stemning ved at se der og de forskellige, skikkelser der. Bl.a. erindrer jeg en gammel kone, der hentede mad i præstegården i en lille grøn lerkrukke.

Et lille stykke videre, så delte vejen sig 3: én gik til højre ad Skovsbo til, en lang lige vej med vist kun én gård, som vi ikke havde noget med at gøre, den var så uvedkommende, skønt den mand, der boede der, **Jens Hansen**, var en bror til **Erik Hansen** ved Lehnskovvej. I hans hjem kom vi meget. Jeg erindrer denne vej, som vi i øvrigt næsten aldrig kørte ad for dens kønne poplers skyld. Det var i det hele ikke usædvanligt ved de Egense veje med disse høje poppelrækker (således også den fra Skovsbo til Tankefuld, hvor **Lars Mortensen** boede). De gav Egense noget smukt og stemningsfuldt og gør vist at jeg holder meget af popler. Jeg har et maleri af P. Hansen (Faaborg), som jeg holder meget af, ikke blot for de dejlige røde valmuers skyld, der er på det sted i forgrunden, men også for de store malende popler, der står i en lang række i baggrunden og tegner sig forunderligt smukt på den blå himmel og de hvide skyers baggrund.

Når jeg ser på det billede tænker jeg på Egenseegnen. Hvis vi i stedet for at dreje til højre ad Skovsbo, fortsatte lige ud, kom vi så snart til et par gårde på højre hånd, først en mindre, **Niels Knudsens**, så til en større, hvor broderen **Hans Knudsen** boede. Og det er en af de gårde, vi kom mest til, og familien der var en af dem, vi skylder mest fra vor Egense-tid. Jeg husker den pyntelige indkørsel og den pyntelige gård, den smukt holdte have. Af personer husker jeg bedst manden: en høj slank skikkelse, og stilfærdig. Han såvel som hans kone, vistnok af fars bedste venner i sognet. De havde familie på Langeland, og ligesom deres slægt derovre, havde de ingen interesse for haven, og selv om den ikke her var så stor som den på Langeland (Rifbjerg, som jeg senere kommer til), var den fin. Stuehuset lå langs vejen, men skilt fra denne ved et stykke af haven. Jeg erindrer stolperne i det smukke bindingsværkshus, var malet med en grøn farve. Og stuerne var fine, dog kan jeg slutte af en bestemt ting, at sådan noget som hvide gardiner til gulvet var på den tid i Egense en sjælden eller ubekendt ting. Far fortalte nemlig, da han kom i besøg i Egense fra Paarup om de forskellige ting deroppe, bl.a. om de fine stuer, hvor bønderne der, og jeg husker, at han bl.a. nævnte de hvide gardiner.

Videre fra Hans Knudsens gård gik vejen mod øst, et par gårde var der vist endnu, inden vi nåede ud til sogneskellet. En af dem var, om jeg ikke tager fejl, **Rasmus Juls**, men her kom vi ikke. En af Jul-erne er nævnt, Lars Jul, på Ø. Skerlingevejen, en tredje kan jeg nævne, **Anders Jul**, som havde den største gård i Skovsbo, den der lå inde til venstre ad en særlig vej, lige når vi var kommet forbi **Rasmus Lunds**. Der var jeg til bryllupsgilde. En af døtrene, den smukke Karen, blev gift med en mand fra Trunderup i Kværndrup. Jeg husker, jeg lagde mærke til fars og mors omtale af hendes skønhed, hun havde et meget alvorligt ansigt, men når hun smilte, var det "som solen brød igennem skyerne". Den ytring kan jeg huske, far kom med..

Derefter førte vejen (som jeg knap tror, jeg nogensinde har været længere ad end til Hans Knudsen) ad Svendborg til og løb langt ude mod Svendborg sammen med den, der var købstadsvej fra Egense præstegård.

Ja, nu ha jeg været ad de forskellige vejen indenfor sognets grænser. Nu kommer jeg til de længere farter ud i verden til de forskellige steder fra vort hjem med far og mor. Og der er der 3 veje af de tidligere omtalte. – Jeg må altså forlænge og føre fortællingen videre ud. – Jeg vil tage den korte rejse og så den noget længere og til sidst den der gav den "gamle sorte" de fleste trin at trave, og til allersidst den, som vi måtte have Rantzausminde-mølleren il at køre for os.

Svendborg

Og det vil sige, først Svendborg, vor by, som lå ¼ mil borte mod øst. Jeg har været gående med far derind, men som regel kørte vi. Men toget, som nu fra Egense præstegårds station løber sit sidste stykke på rejsen Faaborg-Svendborg over sydfynske marker, er jo en nyere historie, som ikke hører med til mig og mine søskendes Egense, og som vi (se ovenfor) med forsæt ikke benytter os af.

Vi kører altså ud ad Skovsbo-vejen, som vi kender fra før, men i stedet for midt i Skovsbo by at rejse mod syd til Skoven og skolen, kører vi videre i østlig retning, passerer vejen til Tankefuld, på hjørnet der boede dengang en smed (og der er vel endnu smedje). Så kom vi lidt efter forbi en gård til venstre for vejen, som udmærkede sig ved sine mange vinduer. Der var vi af og til i besøg. Det var hos **Anders Pave**. Eller var det Anders Mortensen? – spørg Johannes, jeg husker det var denne gård, da jeg sidst for nogle år siden passerede stedet på en lille cykeltur fra Svendborg, forsynet med et nyt kedeligt grundmuret rødt stuehus, altså stuehuset er senere opført i villa-stil.

Ved gården var et meget kuperet terræn, med en højtliggende lille granlund og nogle kolossale myretuer med de store myrer, dem har jeg set der første gang. Der var også en morsom rund grusgrav, hvor vi legede. Så kørte vi videre ad Svendborg til, gennem eller mellem nogle nydelige småskove kom vi ud af Egense sogn, og havde nu en følelse af at vi var udenlands. Vi så ligesom på en anden måde på de huse og gårde, der nu passeredes, det kunne være meget interessant, men kom os jo ikke sådan ved! Men det sted, som jeg syntes betegnede den afgjorte overgang til Svendborg, var dog korsvejen, hvor Kogtved-vejen gik til højre, Sørup-vejen mod nord.

Til venstre lidt på den anden side af den var i vor sidste Egense-tid baneanlægget fra sporet til Odense ført over vejen og fuldført, så vi kunne rejse med toget til det nye sted. Her ved baneoverskæringen husker jeg, at far og jeg, gående til eller fra Svendborg, mødte grev Brochenhus-Schack, amtmanden i Svendborg, en mand, far satte meget pris på. Han var en smuk meget stelig mand, med et udpræget aristokratisk udseende. De stod og talte lidt sammen, han og far. Det jeg hørte fra den lejlighed og kan huske er, at greven gjorde opmærksom på, at der sad lidt sort på hans næse. Jeg husker tydeligt, at jeg ræsonnerede over, at det var så rigtigt at sige det. Noget efter kom vi til en korsvej, ved Pasop, hvor vejen mod syd gik til St. Jørgens, og jeg husker dunkelt, at der blev talt om at der boede Nissen (Carl Nissen, dengang kapellan i St. Jørgens/Sørup hos pastor Hornemann) og gift med Hanne, som jeg tidligere har omtalt for hendes sangstemmes skyld.

Jeg har dog ikke fra den tid bestemt erindring om hjemmet der. Derimod nok om, at jeg har set dem hos tante Line på Ovinehøj, også den Søren Chr. Edv. Jeg kan huske, hvordan han så ud, men hvad regnede jeg i øvrigt ham. Han var jo kun 3 år og jeg var 9, og jeg kunne jo ikke vide, at det var Rigmors mand og min vordende svoger, jeg havde for mig. Fra senere besøg (fra Tarup) på Ovinehøj kan jeg dog bedre huske ham, også at han spillede en stor rolle hos Tante Line.

Men vi kører nu videre fra Pasop til Svendborg. Det var allerede på min tid hel tæt bebygget, nu dog langt mere, det er blevet til en hel "forstad", med navn efter skoven syd for : Høje Bøge. Et navn, der morede os. Svendborgs folketal har jo siden den tid næsten fordoblet sig. Dengang var der nogenlunde landligt, lige til vi nåede Gjerritsgade og brostenene. Et hus, jeg har ude ved Høje Bøge lagt mærke til, var gartner Brisons med de store drivhuse og espaliervægge, og så husker jeg de sidste bakker ned mod Svendborg. Fra vor vej lige ind mod byen så vi over en mark hen til Langes store jernstøberier, og så raslede vi ned ad gaden, forbi Wandalls Hotel, forbi det lille morsomme Kyseborgstræde, der førte ned til den mærkelige gamle gård Kyseborg, hvor Tante Grethe og hendes døtre boede, og så nåede vi købmand Wiggers Gård midt i Gjerritsgade, hvor vi kørte ind og spændte fra.

Jeg erindrer derfra butikken med rosiner, svesker og brystsukker, og hele den behagelige krydrede luft. Så husker jeg, at som oftest gik vor gang straks til det sted, som jo nok altid var hovedmålet for vore Svendborg-ture: vor Frue Præstegård, hvor pastor Prip boede. Først nedad Gjerritsgade, så opad Kattesundet (i Svendborg går det meget enten opad eller nedad). Inden vi drejede om ad Kattesundet,

kunne vi se den lavt liggende Nikolaj Kirke, der ligeså lidt som dens præst interesserede os (pastor Warburg. Jeg husker dog tydeligt ham i skikkelse, høj og mager, og at han var en udmærket rytter).

Pastor Prip

Men når vi kom op på Torvet, så vi for os, tronende på højen: Vor Frue Kirke, som derimod vedkom os. Dog medens mere Vor Frue Præstegård, som vi nåede inde i Fruestræde, og som mange gange har modtaget sig vore forældre med stor gæstfrihed. Der er for mig en uforglemmelig stemning over dette sted, og en taknemlig følelse vil jeg altid være overfor de mennesker, der boede i det hjem – både fordi jeg jo ved (og allerede dengang forstod), hvor meget de to, onkel Prip og tante Sofie, betød for far og mor, og fordi de i overflødig målt lod deres vidunderlige venskabsfølelse for far og mor bliveført videre også til os børn, alt sammen noget vi har mærket, ikke alene i Egense, men senere hen.

Livet, da også de af os søskende, der dengang var helt små, eller ikke endnu var født, lærte disse vor hjemms venner at kende. Hvornår det hele tydeligt for mig fra disse festlige Svendborg-besøg. Vi gik ind ad en gitterlåge, der fra gaden førte til den åbne gård, så hen til indgangen i hovedfløjen, derfra op ad trappen til 1. sals lejligheden med onkel Prips værelse, hvor vi sjældnere var, men dog også fik lov at komme ind. Jeg husker fløjddørene der, som i de andre stuer (sådan noget vi ikke i Egense) og at der inde i onkel Prips stue var overklistret med billeder fra øverst til nederst, men det var meget interessant at se på. Og så stuerne, hyggelige, og en del større naturligvis end vores hjemme, vist også finere ting i dem, skønt det hele i øvrigt sikkert var præget af, her som hos os, at det eneste, der var rigdom på, var børn.

Men også i den henseende var hjemmet herinde i Svendborg i stand til at imponere os børn fra Egense, for skønt Prips havde mistet flere børn, havde de på denne tid en halv snes. Jeg må nu tage det i den rette orden og tage forældrene først i min fortælling: Onkel Prip og Tante Sofie, som vi altid har kaldt dem, skønt der ingen familieskab var. Prip hed ligesom far Rasmus til fornavn, men de kaldte hinanden ved efternavn, men Prip sagde Laura til mor og far Sofie til hans kone. Vi børn betragtede hinanden som fætre og kusiner, mindst. De var nogle ejendommelige mennesker. Han står for mig for det første som en munter og glad mand, det ligesom strålede frem gennem hans blik og hans stemme og hans friske latter. Han står for mig som en mand, hos hvem en naturlig friskhed og livsglæde og en "alvorlig" kristentro var blevet en enhed, og som derfor var "den samme", hvad enten han talte om de små ting eller de store. En mand som blev prøvet i den ene gang efter den anden at stå ved et dødsleje i sin egen kreds, men som for hver gang kun så med større fortrolighed på døden som indgangen til livet.

Når jeg taler om onkel Prip, er det jo uvilkårligt også ud fra senere indtryk end dem fra drengetiden i Egense. Det kan jeg ikke sådan holde ude fra hinanden, men tidlig modtog jeg et stærkt indtryk af denne ejendommelige personlighed: at han var en rig og alsidig natur og altid i sjæl den grad i overensstemmelse med sig selv. Som skibstømrersøn fra Fredericia var han kendt med at styre en båd fra drengetiden af, og han kunne ligne en rigtig fisker eller skipper, når han sad til rors i en jolle eller en kutter på sejlture med en i Svendborgsund til Tåsinge eller Thurø.

Og jeg har indtryk af, at han uden at tabe ligevægten kunne færdes også i de "fine" kredse, som menneske og som præst, og kom vist til at betyde noget også for den slags folk, netop ved at han altid var sig selv. Jeg har set ham for mig allertydeligst i hans hjem. Med en lang pibe af de gammeldags, med hvidt procellæns hoved og et mægtigt rør af træ, der var vist nogen af dem, der bedst holdt både sig selv og den, der røg af dem fri for surhed.

Et af de sidste indtryk jeg har af ham er, da han talte ved mors død, og der gik gennem hans ord et vidnesbyrd til os børn om et gammelt trofast venskab og om de svundne tiders oplevelser sammen med far og mor.

Det sidste jeg husker af ham fra Egensetiden, var en formiddag i foråret 1876, da han kom gående fra Svendborg ind ad præstegården, svingende med stokken, for inden han endnu var nået indenfor, eller vi ud at tage imod ham, at sige os, at han kom med godt budskab. Far var udnævnt til præst i Paarup ved Odense (han sagde det og lo.) Han var for resten ikke rigtig tilfreds med, at præstegården hed Tarup, og det kan vel nok siges, bortset fra den klang det navn senere fik for os, at det var ikke så kønt som Egense. Havde det endda heddet Girup, sagde onkel Prip (for det er bedre at gi` en ad ta`), og han har åbenbart selv været glad for den vittighed, han skrev selv et brev til far med den udskrift: Velan hr. pastor Balslev, Girup ved Odense. Det brev løb en del rundt. Der var jo Balslever nok på Fyn, og der var en besked i det, som derved kom for sent. At dog ikke også postvæsenet straks forstod sammenhængen. – Ja, det var i sin gode orden, at det var onkel Prip, der kom med den efterretning.

Så husker jeg engang i 1890erne en sejltur på flere dage i Store Bælt med ham og to af hans sønner, Holger og Ejnar. En herlig tur, ikke mindst fordi vi havde ham med. Ja det er jo lidt ude af sammenhængen, men et par ord blot om den tur. Det var en konsul Heide i Svendborg, der havde stillet kutter samt en udmærket styrmand (og kok i samme person) til rådighed en 8 dages tid, og så indbød Prips mig til at tage med. Hvor festlig føler jeg ikke endnu disse dages samvær. Forberedelserne og afrejsen, og hele turen. Flot kahyt til 12 kunne vi 4 brede os i. Meningen var, at vi skulle hele vejen udenom Fyn. Vejret ville det ikke, så uvejr gjorde os det så vanskeligt ved Fynshoved, at vi gik tilbage ad Store Bælt igen. Vi overnattede hver nat ombord, og lå for anker forskellige steder: ved Lundeborg, Hindsholm, Kerteminde, Nyborg. Vejret var smukt ellers, men rundt om Fyn ville det altså ikke have os.

Jeg husker disse tidlige morgener, da vi kom op på dækket, når vi købte rødspætter af fiskerne og jordbær i land, når vi lå og læste efter middagen, så oppe på dækket igen, munterheden og feriefornemmelsen, fjernhedsfølelse fra alt, hvad der hed pligter og det dagligdags, ja det var i sandhed en ferietur på med den friske luft, de gode venners selskab. Og stranden med dens solopgang og dens solnedgang over en ubekymret dag.

Men fra disse udflugter, også i tid, må vi tilbage til Svendborg, bl.a. fordi der er mere at sige om frue præstegård. Tante Sofie var vel et lige så ejendommeligt og betydeligt menneske som onkel Prip. Hun var en præstedatter af Høyberg. Hun var forvokset og lille, med et smukt og sjælfult ansigt og en udmærket forstand. Hvor var hun en god og sød mor for de mange børn, som hun svage havde født til Verden. Ikke mindre end vi beundrede onkel Prip, beundrede vi tidligt hende, fordi vi forstod, hvad hun betød. Hvor tog hun gæstfrit imod os, når vi kom og fyldte op ved bord og i stuer. Ja, der kunne blive et stort bord sommetider til mere end én stue. Jeg husker engang, vi fik varme frikadeller og stuvede kartofler til aften. Og hvor det smagte, det erindrer jeg endnu. Jeg kan tænke mig, at vi har gjort et vældigt indhug i forrådet, vi har nok haft en glimrende appetit efter vores ture. Lege, og så var vi ikke forvante, det skal siges til fars og mors ære. Så vi har for så vidt været taknemlige at tage imod, mere end de børn, der tidlig fik "hvad de ville have". Jeg husker vore morgenmåltid i Egense: mælkebrød og så lidt kaffe med et lille stykke kandis sukker til. Jeg kan smage det endnu, og det er for resten ikke nogen ilde smag.

Og her slutter Harald Balslevs erindringer - i hvert fald den del af dem, vi har her i Egense.